

Արհարարացիութիւնս երկու ան-
գամ . սիրիքն եւ ի կեան ,
Տարեկան գինն 24 շաբաթ .
Սէր յամենայ 12 շաբաթ .
Սէրի հարգ 40 շաբաթ .

ԱՐԱՏԱՐ

Որ ի վերջն ունենալով յարարագրութեան
Դասը երկու անգամ .
Իմացութիւնս պիտի ճանաչուի .
Լրագրոյն լեւոյն երկու անգամ .
Իմացութիւնս պիտի ունենայ .

ԱՐԱՏԱՐ ՏԱՐՈՆՈՅ

ԹՈՒՌՈՒՆԵՐԱԿԱՆ ԹԵՂԵՍՈՒՆՆԵՐ ԿԱՐԱՊՈՒՐԵԱԿԱՆ ԱՐԱՏԱՐ

Ի ՄԱՐԿԱՆԵՐԱԿԱՆ ԱՐԱՏԱՐՆԵՐ ՅԵՐԱՅԵՐԵՐԱԿԱՆ ԱՐԱՏԱՐ

Ի ՄԱՐԿԱՆ ԱՐԱՏԱՐՆԵՐ ԶԱՐԴԱՐԱՆԻ ՈՒՆԵՐԱՆ

ԱՐԱՏԱՐ ԹԻՒՆ 8

1863

ՅՈՒՆԻՍ 15

ՄԱՐԿԱՆ ԱՐԱՏԱՐ

Մարդ եթէ կապրի, ազգ եթէ կանգնի, զօրական թէ յողթէ, բանաստեղծ թէ երգէ, ասանց ամենի առիթը կամ հոգին այն աղելու սիրտն է . վերջապէս մարդ եւ իւր կեանք կախեալ է սիրտէն . թէ զօրանայ անով, թէ տկարանայ անով, թէ թշուառանայ անով, թէ երջանկանայ անով :

Սիրտը թոյլ մարդ մարդ չէ . սիրտը վատ մարդ մարդ չէ . մէկին կարողենք աւել չեզոք կամ փոստած մարմինմը, միւսին պատան կամ հրէշ հոգիմը :

Սրտի յառեութիւն սերն է, ուր Աստուած, ուր Հայրենիք, ուր եղբայր, ուր առաքինիք ուր եւ թշնամիք անգամ կօթադաշին . սիրտ մարդկային անձին մէջ ամենազբեղ եւ ամենաբաժակ ապարանք մի է . անդ կ'ըստի թագաւոր հոգին . անդ ելեւմուտ կանգն ամէն չարն ու բարին . Սիրտ՝ որ պահապան չունենայ իրեն դրան արթուն խիղճ եւ զգօն միտք, որ սրբեալ եւ կրթեալ չլինի ըզրարին խորհելու զբարին ընդունելու, կորուստ այն սիրտ կրողին, նա ոչ Աստուծոյ, ոչ Հայրենեաց, ոչ ընկերին եւ ոչ իւր իսկ անձին պիտանի է :

Ինչ հանուր մարդ կու թեան սիրտը սահմանելն դառնալք . Հայերս մեք ըզմեզ ալ սահմանենք . Ո՛հ պատր ինչեւ համար այն երջանկութիւնները զոր ուրիշ աղգելն ունին Հայր Հոգի . նա չէ թէ չունէր, այլ կորուսեր է . Ասեմք զ, Հայն ուրեմն յանաջքան զիւր երջանկութիւն՝ իւր սիրտն է կորուսեր, սիրտ՝ որ ամէն երջանկութեանց աղբիւրն է . . . Ո՛հ, բանալ մի քոս միջէ Հայ սրտի ցաւեր ու արած կորուստները չեմ կարող հանդուրժել . սրտի կորուսածը, ո՛հ Հայեր, դարձեալ սիրտը կ'դռնէ . հասցա՛ սիրտ առնենք, սիրտ կրթենք, սիրտ վառենք, սիրտ ունենանք, ամէն բան հետ կ'ունենանք . սիրտ կ'ասեմ, որ

« Եղբայր զեղբայր զբոլորէ սիրով .

« Ճիւն աղբաւորն մատչի պիտով . . . »

Ո՛հ, Հայոց մեծ ու վեհ սիրտը, քո հաճեալ ներքեւ բիւրաւոր անձինք կ'հանգչէին . օտարներէն կ'զիմէին քեզմէ բացը . բութիւն, սէր, բութիւն, պատիւ ընդունել, այժմ դու փոքրիկ սրտիկմը, եւ այն դուքեղէն վիրաւոր, ու տակաւին ի վերէ յաճախ . քեզ բժիշկ միայն կանոն ու կրթութիւն . նոր սահման եւ դաստիարակութիւն պէտք է լինի . կարգանք հետեւեալ ոտանաւորը, քո ճիշտ նկարագիր :

Արտիկ մ բռնէր Ազգն Հայոց,
 Ար զայն տեսայ ի խոր խոց,
 Այն խոցն անշուշտ չէր յայլոց,
 Ղիտէր արդեօք, ուսկից էր,
 Քանի դարեր իրեն ծոց,
 Գարանեցաւ այն սեւ օձ,
 Ի թիկ մնջիկ տուաւ խոց,
 Կըղզա՞ր արդեօք, այն ո՞վ էր,
 Ամէն ատեն ցաւ ու ցեց,
 Հայոց տնակ քայքայեց,
 Դուրսէն ապտակ, ներսէն ցեց,
 Օգա՞յ յայնժամ ուսկից էր :

Հայուն քաշածք, ո՞հ շատ էր,
 Սեւուկ սրտիկ տխրահէր,
 Իր թշնամին իր մէջն էր,
 Տեսաւ արդեօք, այն ո՞վ էր,
 Երբ թշնամւոյն առջեւէն,
 Հալածական իր տունէն,
 Փախուտ կուտար հեւալէն,
 Ղիտցա՞ւ թէ այն իր հետն էր,
 Իշխանութիւն իր ձեռքէն,
 Ազատութիւն եւ յօրէն,
 Խոց, առաւ համօրէն,
 Օգա՞ց Հայն իսկ, այն ո՞վ էր,
 Ըսդին անդին ցիրօցան,
 Թափառական անպաշտպան,
 Չունէր ոչ ոք օղնական,
 Ղիտէր Հայը, ինքն ուր էր :

Արտն երկրէն տարաքիր,
 Արտիկ Հայուն վշտակիր,
 Հեծեց մնջեց ի նանիր,
 Ղիտէր իր մէջն ինչ ունէր,
 Բարոյէին ցուրտ ձեռքեր,
 Հայու ճակատն պակաս չէր,
 Ընդ անոյշ կշռէր,
 Ղիտէր անոր միտքն ինչ էր,
 Սեւ մկրատիւ բազդ Հայուն,
 Կտրել տակէն մինչ ի բուն,
 Քամել կաթը թաթաղուն,
 Ըսկէց ուրիշ ինչ կընէր :

Ագբ, հառաչանք եւ կոծ մեծ,
 Հայ սրտերէն մահուան մերձ,
 Ելան, բայց ոչ ոք լսեց,
 Բողբօք սիրտ էր թէ քար էր,
 Բայց ո՞հ, յանկարծ աչքն անբուն,
 Տեսաւ, սարսեց թշնամւոյն,

Խեղք, միտք խորհուրդ, կամք փցուն,
 Տեսաւ անշուշտ թէ ո՞վ էր :

Բող թշնամին դատապարտ,
 Ինկաւ մէկէն իւր թակարդ,
 Ու ի վաղուց էր պատրաստ,
 Բռնուեցաւ, ո՞վ որ էր :

Հայն համարձակ եւ ազատ
 Իւր Դիւցադուոյն հարադատ,
 Տուցուց այն սիրտն ու ճակատ,
 Բռնաւորին կամքն ինչ է :

Ընցան անցան այն օրեր,
 Այբ թողուցին Ազգն աւեր,
 Փոխան կրից՝ կանաններ
 Պատի տիրէն յախտեան :

Ը . Դ . Մ .

Օ հիվա Հոյրենեաց
 Օրագրէն հանուած

ՊԼՆՈՒՔ

Բնթերցարանի վերամուծեան
 Ըրշարունի Բնկերութեան
 Ի Կարին

1. Բնկերութեան բաժանորդ անդամք պիտի վճարեն ամէն մէկ բաժնի համար տարեկան 50 դրամ չկանխիկ, որք իրաւունք պիտոր ունենան միշտ Բնթերցարանը յս. ճակտեղով ուղարկելն հոն՝ փարդալու՝ որնոր ամէն օր բաց պիտոր ըլլայ :

2. Բնկերութեան նպատակն ըլլալովքն, թերցատիրութեան միջոցաւ Կարնոյ Ազգայ. նոց առաջնորդելու ի յառաջադիմութիւն ամէն Հայու համար բաց պիտի ըլլայ միշտ Բնթերցարանը, ազատօրէն հոն երթալով կարգալ իրենց ուղիւները :

3. Ար. եւ իցէ օրագիր, հանդէս, տետրակ եւ գիրք Բնթերցարանէն դուրս տարուելն արգելաւ է :

4. Բնթերցանելնոյ տեսակները տնօրէն ժողովը պիտի որոշէ, նոյնպէս եւ Բնթերցարանի ներքին եւ արտաքին գործաւանութիւնները, իսկ զբանոց ելելմոյց գործերը, եւ հաշույ տուամարտիւթիւնը՝ քանձա, պետին յանձնուած է, եւ ստովք շարաթ միանդամ որոշեալ ժողովը ընելով հարկ եւ զածնելուն վերայ պիտի խորհրդակցին :

5. Ըմէն յաճութորդ պարտական է ամէն

նայն պարկեշտութեամբ հոն մանալ ելլալ,
հեռեւաբար արբած մէկը հոն չի պիտի ըն-
դունուի :

6. Արօնական վիճարանութեան եւ քա-
ղաքականութեան դէմ խօսք եւ դորձք
արդեւեալէ, հեռեւաբար ամէն մարդ կ'սոր-
տաւորի կրօնի յարգանաց եւ կառավարու-
թեան օրինաց հնազանդութեան դէմ չի
գործել :

7. Քարի վարուց տէր վկայեալ անձմբ
տնօրէն ժողովոյ որոշմամբ թնթերցարանին
մէջ նստելու համար վերապահուիչ պիտի ըն-
տրուի յարմարաւոր վարձքովմբ :

8. Տնօրէն ժողովոյ անդամք ընդհանուր
ժողովով պիտի ընտրուին, որոնք իրաւունք
պիտի ունենան իրենց պաշտօնը ազատօրէն
վարելու մինչեւ վեց ամիս այս պայմանա-
թամբ զբաւալու, անոնց փոփոխութիւն կամ
դարձեալ պաշտօնի նորագործութիւնը նոյն-
պէս ընդհանրական ժողովով պիտոր ըլլայ,
միայն թէ ստիպողական պատճառմբ ըլլայ,
անոնց փոփոխութեանց յառաջ քան զպայ-
մանաթամբն : Թնկերութիւնք իրաւունք պի-
տի ունենայ առանց ազատելու տնօրինելու
ընդհանուր ժողովով, այսպէս ալ տնոնցմէ մէկ
չի կրնար հրաժարիլ իր պաշտօնէն, բայց մի-
այն ընդհանուր ժողովոյ որոշմամբ :

9. Այս ամիս անգամմբ ընկերութիւնք
Տնօրէն ժողովոյն բոլոր գործառնութիւնները
եւ հաշիւները ի պաշտօնէ պիտի քննէ ու
հասկնայ, բայց այսու ամենայնիւ ամէն
բաժանորդ անդամք ալ ուզատ են ուզածք
ժամակնին անոնց տեղեկանալու :

10. Թնթերցարանին կա՛հ կարափք, գիրք՝
օրագիր, եւ որ եւ իցէ բանմբ ընկերութեան
տնայտեւածք ըլլալով անոնց իրիւր բացար-
ձակ տէր ճանչցուելու իրաւունքը միայն ի-
րեն պահուածէ, եւ ոչ որ պիտի կրնայ մի-
ջամտութիւն ընել : Իսկ եթէ Տէր մի ա-
րտցէ, որ եւ իցէ պատճառաւ Թնկերու-
թիւն իր ընթացքը գտարեցուցանէ, ան
ատեն բոլոր տնայտեւածքը կ'մնայ ի սե-
ւորչական Հայ ազգիս, բայց այսու պայմա-
նաւ որ անոնք դարձեալ Ազգայնոց ուսում-
նական յառաջադիմութեան համար միայն
գործածուին ընդհանուր ժողովոյ որոշմամբ :

11. Թնկերութեան անդամներէն ով եւ

մերբ ուզէ հրաժարիլ բաժանորդութենէն
բնաւ իրաւունք չունի իւր տնայտեւած բաժա-
նորդսրինք կամ որ եւ իցէ բանմբ յետս
պահանջելու, այլ անկողնկերութեան կը-
մնայ :

12. Այս կանոնադրութիւնք ինչպէս որ
ընկերութեան համահաճ որոշմամբ գործա-
ծուի, նոյնպէս եւ յոգուածներուն փոփոխու-
թիւն, կամ յաւելում ու փոքրումք հարկ
ըլլայնէ՝ դարձեալ ընդհանուր ժողովոյ որոշ-
մամբ միայն պիտոր կարեւոր ըլլալ :

Արդ ավաթի հրաշալի եւ մեծ օրը եւ
կաւ անցաւ այս տարի ի Ա. կարապետ ամե-
նայն բարեկարգութեամբ եւ խաղաղու-
թեամբ ի զարմացումն շահողաց եւ չհա-
ւատացողաց : Այնչի վաճառք եւ վաճառ ողբ
չեղան ու չեկան, վանդի սրդէն յայտա-
բարութիւնք եւ շրջաբերականները շատոց
բաժանուած էին ամէն կողմեր, եւ ամենքն
ալ ուսած ու համոզուած էին թէ սրբու-
թեան տաճարը վաճառանոց անել մեղքէ,
եւ թէ ուրիշ տարուան արածներնին ոչ ասն
էր եւ ոչ ուխտ . . . իրաւէ փոխանակ ու թն
հազարի ութն հարիւր անձինք հազիւ կային
բաց եւ ի մէջ ութն հազարին դարձեալ
ութն հարիւր միայն ուխտաւոր կ'ըլլէին
ուրիշ տարիներ, ինչպէս կ'հաւատան անսո-
նորք :

Մեր այս յոգուածը գրելով կուգինք
յանդիման հանել այս փորձը այն անձանց
առաջ, որոնք միշտ կ'զգուային թէ անհնար
է, չի արդելու իր ի գուր են յայտարարու-
թիւնք, եւ այդ պիտի հին արմատ սուրբու-
թիւնմբ չէ կարելի մէկէն խափանել, եւ
այլն եւ այլն : Ահա թող հաւատան թէ
ինչպէս անհնարին բան չկայ աշխարհիս վը-
րայ, եթէ որեւիցէ իրը խոհեմութեամբ եւ
արիւթեամբ սկսուի :

Այս մի փութիւն չերեցաւ այս տեղ, այն
ինչ որիշ տարիներ բազմութեան մէկ մասն
գուցէ եւ մեծ մասնալ նորա կ'կտրուին,
եւ ինչեր չէին անել . . . Այս մի կ'ախ-
փաս, անկարգութիւն չպատահեցու
այս որչափ տօնավաճառ չ'ընելու համար

Եւ բայց մեծ ապէս Աբբունի զօրաց և պա-
տուական Հարկաբանաւ Ապտուլլայ աղա-
ժին և Ազաթի մեծիոսի անդամ թէմբուր
Աղային արթուն ու խոհեմ հսկողութեամբ
էր, որոնք շոյկառաւարութենէն խնդրուե-
ցան. եւ շատ բարւոյր կերպով կատարեցին
կրեց պաշտօնը ։

Կրենք նաեւ ոմանց կողմանէ եղած մեղադրանքն ալ որոնք իբր վնաս վանքինն անխոհեմ գործմը համարեց ան Տօնավաճառի բարձումը. այս այն անձինք են, որոնք անհետրու թիւերը կ'ըսէինք. և ընթերցողը շուտով կ'ըսէ ինչէն թէ շահասէրներն կ'ընկնէր այս լսողներ. և թէ ոչ վանքը, այլ իրենքը վնասուեցան. . .

ገጽ ፩ ስፍራ ግጥም

Թէ վարդապետ Թէ քահանայ, Թէ ծայրադոյն Թէ արեւդայ, Թէ տիրացու Թէ սարկաւազ, Թէ վարժապետ Թէ խալիֆայ. Թէ շինական եւ Թէ իշխան, եւ Թէ ծառայ եւ Թէ աղայ. Թէ այր Թէ կին, Թէ ծեր պառաւ եւ Թէ տղայ. Աստուած սիրող մէյմէկ բերան տոէք Տէր ողորմեա : — Կարնոյ մէջ ողորմելի հիւանդ մի կայ, աւաղ անտուաղ քանի քարուք ի վեր անկողնոյ մէջ ինկած կտքայ, մայրով իւր դաւակնեցող մէկ տեղ, բնակարանը խիտ գծուծ եւ նեղ, օդն աւ հոռոջ օտտտիկ ապականած չկայ երբեք մաքուր տեղ, մէկ կողմից կիցե տասն — տասներկու հարկուող, մէկալ կշտից ֆիերու տխրաւ. այնպէս զոյարար քամիմը կ'փչէ որ . . . մնաց երկու կողմը, մէկին գերեզման, մեկը շուկան. մեռեալք կենդանիք ամենք հոն կուգան. . . :

Ահա յայտնի լինի Աստուածասիրացի ,
այս հիւանդը Կարնոյ Արծնեան վարժարանն
է . որ երկար ժամանակէ ի վեր ցաւալի դը-
րութեան մէջ այցելութեան կտրօտ կնայէ ,
եւ ոչ դը եղիբէ այսչափ օր որ իր վերայ
գթութեան եւ բժշկութեան աջօք հայի ,
— Ի հարկէ քանի որ այն երկնաստորաւ եւ
ամենափառահեղ Առաջնորդական պալատն
ու դարգասը բարձրացած կայ մէջ տեղը ,
որն ալք կ թաղու ձգել ուրիշ տեղ . . . :

ժողովանալ չէ , բաւական չէ այս տեղ
եւ այսչափ միայն գրել այն առարկայի վը-
րայ , սպասեցէք ուրիշ աւուր , առ այժմ ի

խորոց որոհ մեր Տէր ողորմանիւ ասենք .
 յիշելով որպա հետ նաեւ յի տապաւնութիւն
 ու Յիշխելի Հայոց վարժարաններն ալ .
 որոց հիւանդութեան եւ ցաւոց տքալու
 ճայիւղ շատոնց կ' լսենք . ըստ այնմ եւ ամեն
 գաւառներու ուսումնարանները յիշատա
 կելով Տէր ողորման ասենք .

Յրեններու հրեան սկսած է Մշտ դաշտը ,
բայց քան զմարդիկ յառաջ սկսած էր հեծել
մարտիչը . որով շատ վնասեցան արտադրաք :

Մշոյ նահանգիս նորընաիր Պայմագամ
 Սահմաշուր Մէժեռ փաշան անցեալ շաբ-
 թուսն ի Մուշ ժամանեց, եւ երեք օր մնա-
 շով ի Մուշ անցաւ գնաց ի Քաղեշ :

Տաղաւին որոշ կերպով չգիտցաւ ի-
նչ թէ ի՞նչ տեղ պիտի նստի :

— Վարդավաթի նաւակատեաց շարաթ ա-
ռաւօռ Բաբուեցի Ս. Պապիկ անունն ա-
մբ Ս. Կարապետի գերեզմանի վրայէն ստակ-
ներ գորացերէր երկու անգամ. իսկոյն բռնը-
ւեցաւ՝ եւ աստիկները տանուեցան 600 զու-
րուշ՝ միայն երկրորդ տնիքաւի գողգածը :

Ute-1 "rll"-

1847-1848 1849-1850

Մամբրէ քարդապետն իւր վիճակ թողեր
գնացեր ի վրիս Դառլիքերէն գասկառնէ . . .

[illegible]

Յուլիս 13. Երուսաղեմայ Ս. Յակովբայ
վանքի վարդապետներէն երկուսը Լ. ու ժ.
Յակովբ Տիգրանակերտցի, եւ Կարապետ
Մարտունցի Նորքիօփր աւագ լուսարար
ի Ս. Կ. վանքս հանդիպեցան, եւ հետեւեալ
օր մեկնեցան տեղէս ի Ս. Լ. շիրաճին եր-
թալ եպիսկոպոս ձեռնադրվելու :

Ընցեալ 77 Յիւ Արժուիկին յեջ
քանիմիջ տառի եւ թառի սխալներ մտած
են, գլխաւորապէս՝ միայն « Կայսերական
Դատհալարութեան տարեգարքը » գրուելու
տեղ . գրուած է « Ննդեան եւ գահա-
լարութեան » :

Խճագիր Տարօնոյ Լրծուկին
Դ. Առուանձտեանց Ղեա Լ. Լրծույն:

Ի ՏՊԵՐԸՆԻ Պ. ԼՐԾՈՒՈՅՆ